

TUNNUSTUKSEN VAIKUTUKSESTA RANGAISTUKSEEN

(Über die Auswirkung des Geständnisses auf die Bestrafung)

Keskustelu rikosjuttujen tunnustamisen vaikutuksesta rangaistukseen on liittynyt erityisesti oikeudenkäyntien pitkittymisestä virinneeseen keskusteluun. Osa jutuista kestää aivan liian pitkään. Näin on myös muiden kuin talousrikosten kohdalla. Vaikka oikeusministeriön hallinnonala saisi lisää resursseja, siitä huolimatta tulee miettiä muitakin keinoja selviytyä laajenevista prosesseista. Jo nyt on lainsäädännössä määritetty tapoja, joilla vältetään rikosasian täysi oikeudenkäynti. Näitä ovat rangaistusmääräysmenettely, kirjallinen menettely ja jo pitkään joillakin alueilla voimassa ollut ja sittemmin valtakunnallistettu rikossovittelu.

*Oikeusministeriössä onkin laadittu arvio-
muistio syyteestä sopimisesta. Se on nyttemmin
lähetetty lausuntopyyntöille niin, että määräaika
lausunnoille on 15.4.2010.*

Viime syksynä julkisessa keskustelussa tunnustamisen vaikutuksesta rangaistukseen esitettiin jyrkkiäkin mielipiteitä. Useat ajattelivat, että vastedes rikoksista selviäisi maksamalla. Muualla on varmuudella käytössä järjestelmiä, jotka eivät lainkaan sovellu meille. On kuitenkin hyvä, että asiaa selvitetään ja siitä keskustellaan avoimesti. Tämänvuotisten Asianajajapäivien oikeuspoliittisessa forumissa kuultiinkin asiasta mielenkiintoisia kannanottoja.

Nykyäänkin rikoslain mukaan rangaistuksen lieventämisperusteena on mm. tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä. Sen suoranainen soveltaminen pykälään viitaten on aika harvinaista. Toki se saattaa kokonaisuudessaan vaikuttaa rangaistukseen. Asianajaja ei kuitenkaan nykytilanteessa juuri voi sanoa muuta kuin, että tällainen säännös on olemassa, mutta mitään varmuutta siitä, miten kyseisen jutun tuomari sitä soveltaa, ei ole. Riittääkö, kun kertoo tekemisessä kuulustelussa vai olisiko pitänyt oma-aloitteisesti ilmoittautua. Miten niissä tilanteissa, joissa epäilty on ilman avustajaa kiistänyt ensimmäisessä kuulustelussa asian ja selvittänyt sen myöhemmin. Ainoa varma asia, mitä asianajaja voi päämiehelleen nykyisin sanoa on se, että hänet tuomitaan kaikesta siitä, minkä hän tunnustaa.

Lainsäädäntömme mukaan vain oman rikoksen selvittäminen voi alentaa rangaistusta. Korkein oikeuskin on tämän vuonna 1998 antamassaan ratkaisussa todennut. Lain esitöiden mukaan rikoksen selvittämisen palkitsemisella ei ole tarkoitettu saattaa Suomessa voimaan eräissä maissa vallitsevaa ns. kruununtodistajajärjestelmää, jonka mukaan rikostoverinsa ilmiantanut ja syyttäjän todistajaksi ryhtynyt voidaan kokonaan tai osaksi jättää teoistaan syytteeseen panematta tai tuomitsematta. On toki selvä, että jos ri-

koskumppanin paljastamisesta saa lievennystä omaan rangaistukseen, tulee mietittäväksi, miten luotettava tällainen kertomus on. Toisaalta nykyisinkin joudutaan miettimään, onko kertomus oikea vai onko se kerrottu haluten kostaa tai aiheuttaa kilpailevalle organisaatiolle ongelmia tai suojella oikeaa rikoskumppania. Tietynlainen rikollisuus on hankalasti paljastettavissa ilman, että osa tekijöistä kertoo myös muiden osallisuudesta. En tiedä, olisiko se niin huono asia, että rangaistusta lievennettäisiin silläkin perusteella, että on kertonut muidenkin tekemisistä ja auttanut esim. vakavan, organisoituneen rikollisuuden paljastamisessa. Tällainen henkilöhän suorittaa rangaistuksensa useimmiten ns. pelkäävänä vankina mikä tarkoittaa sitä, että hänet eristetään muista oman turvallisuutensa vuoksi. Vapautumisen jälkeenkin saatetaan joutua tekemään erityisjärjestelyjä hänen turvallisuutensa takaamiseksi.

Tunnustamiseen liittyvä keskustelu on paljolti perustunut puuttuviin resursseihin. Jotta saamme oikeudenkäynnit sujumaan, on vakaasti harkittava uusia järjestelmiä. Olisi järkevää, että syyttäjät ja epäilty yhdessä avustajansa kanssa voisivat sopia joissakin rikoslajeissa rangaistuksesta, joka sopimus lähtökohtaisesti sitoo tuomioistuinta. Järjestelmä sopii talousrikosasioihin. Niissä käsittely on monesti niin pitkä, että rangaistusta alennetaan ajan kulumisen vuoksi. Järkevämpää

olisi sopia siitä jo heti esitutinnan alkuvaiheessa, jolloin resursseja säästyisi. Sitä voisi kokeilla myös huumausainerikoksissa, joissa ei ole asianomistajaa.

Pitkä oikeudenkäynti aiheuttaa monelle ihmiselle peruuttamattomia menetyksiä. Se on raskas taloudellisesti ja henkisesti ja sillä on paljon haitallisia vaikutuksia työ- ja perhe-elämään. Aina-kin tietyissä rikoslajeissa epäillyille voisi antaa enemmän valtaa valita se, millaisessa menettelyssä he haluavat saada rangaistuksensa.

Plea bargain –sana herättää helposti ajatuksen siitä järjestelmän ääripäästä, jossa kaikki asiat, vakavia väkivaltarikosasioita myöten, pyritään sopimaan ja myös tilanteessa, jossa epäillyllä ei ole varoja riittävään puolustukseen. Uskon, että kaikki vastustavat tällaista järjestelmää. Tunnustamisen yhteydessä rangaistuksesta sopimista kannattaa pohtia sellaisissa rikoksissa, jotka ovat ilman tunnustusta vaikeasti selvitettävissä. Suomessa on säännökset oikeusavusta ja puolustajan määräyksestä, joten epäilty saa oikeudellista apua harkitessaan tilannettaan.

Sopiminen muuttaisi sekä asianajajien työtä että samoin varmasti monen muunkin rikosasian ketjussa olevan työtä. Asianomistajan asema tuo omat erityispiirteensä asiaan. Kaikesta tästä huolimatta on hyvä selvittää, millainen järjestelmä sopisi nimenomaan suomalaiseen oikeusjärjestelmään.

Riitta Leppiniemi